

Kako smo gradili kočo na Črni prsti

Planinstvo v Baški grapi do leta 1945

✍️ Olga Zgaga 📁 Arhiv PD Podbrdo

Gora nad Baško grapo že na prelomu devetnajstega stoletja niso obiskovali le pastirji in dolinski kmetje zaradi paše ali košnje, ampak so že takrat vabile še dokaj redke planince s prvimi planinskimi postojankami. Obisk Baške grape in okolice se je skokovito povečal po izgradnji bohinjke proge leta 1906. Doslej neznani svet so želeli obiskati in spoznati številni turisti, ki so se z vlaki pripeljali iz Trsta ali iz avstrijske smeri. Žal sta potovalno živahnost zatrla prva vojna in novo začrtana meja med Jugoslavijo in Italijo. Gibanje ob razmejitveni črti, ki je tekla prav po vrhovih, je bilo dovoljeno le s specialnimi obmejnimi kartami za potovanje v obmejnem pasu ali za prekoračitev meje. Tako so planincem ostale nedostopne tudi med obema vojnama zgrajene postojanke na jugoslovanski strani.

Konec druge svetovne vojne je tudi Baško grapo odrešil petindvajsetletnega italijanskega jarma. Okoliški vrhovi so spet vabili s svojimi slikovitimi in razsežnimi razgledi kot nekdaj. Toda koč, ki so jih s takim zanosom zgradili zagnani planinci pred vojno,

ni bilo več. Orožnova in Malnarjeva koča, Skalaški dom na Voglu in Krekova koča na Ratitovcu so bile požgane, koča na Poreznu pa razdejana. Ljubitelji planin pa ob spoznanju, da je treba spet začeti vse znova, niso izgubljali časa. Že v prvih povojnih letih so v zasilne planinske postojanke začeli preurejati vojašnice in karavle. Tako je leta 1948 zaživela koča na planini Razor, naslednje leto koča na Poreznu, leta 1956 zavetišče na Črni prsti in čez dve leti dom dr. Janeza Mencingerja na Ravnah nad Bohinjem. Leta 1954 je bila postavljena nova koča na Ratitovcu. Turistično društvo Železniki je leta 1958 razmišljalo o usposobitvi bivše italijanske vojašnice na Možicu ali na Slatniku za turistični objekt.

PD MOST NA SOČI IN PRVO ZAVETIŠČE NA ČRNI PRSTI

Na Črni prsti je prvo zasilno planinsko zavetišče usposobilo mlado, leta 1952 ustanovljeno Planinsko društvo Most na Soči. Leta 1953 je začelo preurejati nekdanjo nedokončano italijansko obmejno stražnico, ki so jo med obema vojnama zgradile

Italijanska stražnica na Črni prsti leta 1949

Ena prvih razglednic Črne prsti

inženirske enote italijanske vojske na mestu, ki ga je za namen izgradnje planinske kočice leta 1914 kupilo Planinsko društvo Trst. Iz njene notranjosti je vodil vhod v bunker, od koder so imeli stražarji čudovit pregled na vse štiri strani. Z garaškim delom je PD Most na Soči nekoliko preuredilo notranjost in stavbo izoliralo. Obnovo je v celoti financirala Planinska zveza Slovenije. Sredstva je primaknilo tudi Združenje za turizem in gostinstvo, tovarna cementa Anhovo pa je podarila 10 ton cementa, 85 metrov eternitnih plošč in 20 metrov cevi. Opremo so nabavili s pomočjo kredita, ki ga je pomagala pridobiti PZS. Postojanko, ki je imela status zavetišča, so ponosno odprli že 27. avgusta 1954. Imela je kuhinjo in obednico, v kateri so bili nameščeni tudi pogradi z desetimi skupnimi ležišči. S tem pa adaptacija objekta še zdaleč ni bila zaključena. Največji problem je predstavljala vlaga, saj je bila zgradba iz kamna in betona. Poleg tega je imela tudi zelo neugodno lego, saj se na tem mestu pogosto zadržuje gosta megla. Leta 1955 jo je PZS spet uvrstila na prioriteto listo adaptacij, financiranih iz njenega investicijskega sklada. Zaradi finančnih in organizacijskih težav v društvu, ki jih je na svojih sejah obravnavala celo PZS, vedno neudobnejših bivanjskih pogojev v zavetišču niso bili sposobni izboljšati. Vse skupaj je poslabšala še precejšnja oddaljenost od Mosta na Soči, kar je dodatno oteževalo oskrbovanje. Stavbe niso dokončali, leta 1958 že ni več služila svojemu namenu. Tega leta je tudi PD Most na Soči prenehalo delovati.

SKLAD ZA VZDRŽEVANJE VISOKOGORSKIH POSTOJANK PRI PZS

Aprila 1958 je PD Gorje na seji gospodarske komisije PZS predlagalo ustanovitev posebnega sklada za vzdrževanje visokogorskih planinskih postojank. Po sklepu 5. redne seje skupščine PZS 18. 5. 1958 na Ravnah na Koroškem je bil sklad res ustanovljen. Imenovana je bila tudi posebna komisija za izdelavo Pravilnika o uporabi sredstev iz tega sklada, ki je bil sprejet leta 1959. Vsako planinsko društvo je bilo dolžno v sklad prispevati 2 % od bruto prometa postojanke. Kljub temu da so se pojavile težnje po znižanju prispevka na 1 %, je obveljal prvi predlog. Pravilnik ni določal, katere postojanke imajo status visokogorske postojanke, čeprav jih je skupščina takole definirala: »To so tiste planinske postojanke, ki so zaradi nadmorske višine, vremenskih razmer, težje dostopnosti in krajšega časa oskrbovanja nesposobne za samostojno rentabilno gospodarsko poslovanje in vzdrževanje, so pa velikega pomena za celotno planinstvo.« Sklenili so, da bo sredstva razdeljeval upravni odbor PZS, pri čemer bo upošteval poročila, ki jih bo izdelal gradbeni odbor na osnovi pregleda postojank. Menili so, da bodo le tako sredstva racionalno porabljena, postojanke pa obnovljene v skladu z gradbenimi normativi. Gospodarska komisija je za pomoč v gradbenih zadevah svoje vrste okrepila še z dvema strokovnjakoma. Pregledala je večino planinskih postojank, ki so jih društva – upravitelji predlagala za preureditev, dozidavo ali nadzidavo.

Člani PD Podbrdo gredo na prvi ogled koče.

ZAPUŠČENO ZAVETIŠČE NA ČRNI PRSTI PREVZAME PD PODBRDO

Leta 1958 si je gospodarska komisija ogledala tudi zavetišče na Črni prsti in ugotovila nemogoče stanje. Pri PZS so se zavedali, da je postojanka na tem mestu izrednega pomena, saj je mimo tekla slovenska planinska transverzala. Najbližja visokogorska koča v smeri proti zahodu je bila 7 ur hoda oddaljena koča na planini Razor, v smeri transverzale pa skromno zavetišče na Petrovem Brdu in pet ur oddaljena koča na Poreznu. Znano je bilo, da je Črna prst že od nekdaj privabljala obiskovalce zaradi prostranih razgledov in raznolikega planinskega cvetja. Imenovali so jo »vrt Evrope«, Italijani pa so ji dali ime »kraljica botanike«. Potrebo po sodobni planinski koči je narekovalo tudi naglo razvijajoče se planinstvo v povojni Sloveniji. Število članstva PZS se je od leta 1950 do konca desetletja skoraj podvojilo, prav tako število obiskovalcev gorskega sveta.

Gospodarska komisija je imela težko nalogo. Morala se je odločiti, ali naj razpadajoče zavetišče porušijo ali bi se ga splečalo adaptirati. Odločila se je za slednje. K sodelovanju je pritegnila mlado, komaj leta 1957 ustanovljeno PD Podbrdo, ki je že upravljalo planinsko zavetišče na Petrovem Brdu. Predsednik Ivan Anderle - Rejček je ponudbo predstavil upravnemu odboru. Predlog je spodbudil burno razpravo, saj so vsi vedeli, v kako slabem stanju je zgradba. Toda Anderle ni odnehal. Kmalu je imel na svoji strani nekaj najaktivnejših članov

društva. Končno je padla odločitev, da društvo prevzame objekt na Črni prsti v upravljanje in obnovo. Predvidevali so, da bo koča kakor večina visokogorskih postojank poslovala z izgubo. Zato so celo razmišljali, da bi tudi na Petrovem Brdu postavili novo, sodobno planinsko postojanko, s pomočjo katere bi pokrivali nerentabilnost koče na Črni prsti.

Predaja je bila izvršena 4. oktobra 1959. PZS je društvu obljubila finančno pomoč, društvo pa se je zavezalo, da bo gospodarno izvedlo potrebna obnovenjena dela.

ZAVAROVANJE OBJEKTA PRED ZIMO

Člani društva so se pod vodstvom predsednika Anderleta z največjo vnevo lotili dela. Črna prst je bila vsem pri srcu. Kot so zapisali, je bila to zanje »najbližja in najlepša slovenska gora, tako po bogati planinski flori kot po krasnem razgledu.«

PZS je društvu že jeseni 1959 namenila dotacijo iz sklada za pomoč visokogorskim postojankam z namenom zavarovanja objekta pred nadaljnjim propadanjem zaradi škodljivih vremenskih vplivov bližajoče se zime.

Dan, ko so se odpravili na prvi ogled objekta, je bil umit od jesenskih sončnih žarkov. To je bil obenem tudi prvi vzpon članov mladega društva na Črno prst. Kakih petnajst udeležencev je že tega dne neslo s seboj material, za katerega so menili, da ga bodo potrebovali pri zavarovanju objekta pred zimo: deske, lopate, krampe, žeblje ... Nahrbtnikov

takrat ni imel skoraj nihče, nadomestili so jih koši. Ivan Anderle je izdelal posebna nosila z lesenim zabojem, ki so služila za prenos hrane in pijače. Na goro sta jih nesla najmlajša udeleženca vzpona.

Objekt je res kazal zelo klavno podobo. Vsak delček je klical po obnovi. Poznalo se je, da je bil že dve leti zaprt. Neugodnim vremenskim vplivom, ki so na višini 1800 metrov povsem običajni, ne-kvalitetni gradbeni in izolacijski material ni mogel kljubovati. Betonska strešna plošča je bila na več mestih počena, tako da je zamakalo v prostore. Zidovi med okni so se rušili, ker niso imeli preklad. Polkna je veter odtrgal. Prostor med zadnjo steno in hribom je bil zasut. Tako se je vlaga v prostoru še povečevala, saj zrak okrog stavbe ni mogel prosto krožiti. Poleg tega je bil v času, ko je bil zaprt, še oropan.

Klavrni pogled na objekt in lep jesenski dan sta izlet preobrnila v delovno akcijo. Gabrijel Krapež se je lotil odstranjevanja bunkerja, ki je napol podrt približno na sredini za objektom zapiral prehod okrog njega. Beton, ki je vezal kamenje, iz katerega je bil grajen, je bil ponekod izredno trd, tako da ga je lahko uničil le z veliko truda in z močnimi udarci. Povabil je pionirja Petra Čuferja in Borisa Valentinčiča, naj pomagata odstranjevati kose materiala. Pridno sta jih prenašala najprej na

betonsko streho, nato pa ga še zmetala z nje. Tako sta vsak kos premetala dvakrat. Bunker je bil že tistega dne dokončno porušen, prostor pa v rekordno kratkem času očiščen. Pionirja sta za prizadevnost na občnem zboru prejela posebno priznanje.

Tudi sicer je jeseni 1959 vreme dopuščalo društvu, da je pravočasno zaključilo zavarovanje objekta pred zimo. Z deskami so zaprli okna in vrata, da vanj ni nanašalo snega, kar bi spomladi zavleklo pričetek del. Za silo so ga zavarovali tudi pred zamakanjem. Ob zaključku del leta 1959 so našteali 328 prostovoljnih delovnih ur.

V društvu so se odločili, da bo obnova potekala v dveh fazah. V prvi so sklenili obnoviti in opremiti obstoječo zgradbo in jo izolirati proti vlagi. Druga faza je predvidevala nadgradnjo za eno nadstropje.

4. novembra 1959 so imenovali gradbeni odbor, ki so ga sestavljali: Ivan Anderle – predsednik, Peter Dakskobler – namestnik predsednika, Janko Valentinčič – tajnik, Milan Štendler in Milan Dakskobler – zadolžena za organizacijo nabave in prenosa materiala na Črno prst. Že leta 1959 je imel odbor dve seji. Preko zime je skupaj z upravnim odborom do potankosti proučil potek obnove, izvedel vsa pripravljala dela in izbral dobavitelje gradbenega materiala.

Objekt so zavarovali pred zimo.

PRVA FAZA OBNOVE OBJEKTA

Za leto 1960 je PZS obljubila uvrstitev adaptacije objekta na prioritetni seznam građenj PZS iz sklada za pomoč visokogorskim postojankam. Pri pridobitvi teh sredstev je društvu veliko pomagal načelnik sklada Mirko Fetih. Obljubo so potrdili na plenumu glavnega odbora PZS 24. januarja 1960 v Ljubljani, kjer je bila uvrščena kar na prvo mesto.

Spomladi 1960 so pri mizarskem obratu Kmetijske zadruge Sorica že naročili vrata in polkna. Preostali les so nabavili v obratu LIP Bled v Bohinjski Bistrici, sedem ton cementa v Salonitu Anhovo in dve toni apna v Solkanski industriji apna. V času občnega zbora društva aprila 1960 so se že dogovarjali z dobavitelji za nabavo žimnic in druge opreme.

Takoj ko je sneg toliko skopnel, da so lahko odprli pot na vrh Črne prsti, so že začeli delati, čeprav je mraz še krepko pritiskal. Ves material je bilo treba znesti iz Podbrda na 1884 metrov visoko goro, do koder je tri ure planinske hoje. Na vrhu so le mleli pesek. Za ta namen so po delih spravili na goro drobilec kamenja, ki so ga lomili na mestu današnje kotanje pod kočo. Večina tovora je bila sicer prenesena s konji. Za to so najeli dva fanta iz Srednje vasi v Bohinju, ki sta ga prenašala s štirimi konji naenkrat. Kljub temu ga je veliko žulilo ramena planincev in domačinov. Zagnanosti med njimi ni nikoli zmanjkalo. Nikomur ni bilo

nič pretežko. Med šolskimi počitnicami so se še posebej izkazali pionirji. Dan za dnem so s koši prenašali hrano pa tudi drug material in se na vrhu veselili v potu prisluzženega zaslužka.

OBNOVA JE TEKLA PO NAČRTIH

Čeprav jih je pri obnovi celo poletje oviralo izredno slabo vreme, z okvaro na motorju pa jim je ponagajal še drobilec peska, si je društvo z vsemi močmi prizadevalo, da je delo teklo v načrtanih rokih. Za najzahtevnejša dela je najelo zidarske mojstre, trikrat več zidarskih ur pa so opravili člani društva za minimalno plačilo.

V prvi polovici leta 1960 so v celoti obnovili prednji zid, prizidali drvarnico, prostor za stavbo so obzidali in ulili ploščo. Posebej pozorno so obnavljali streho, da bi se izognili zamakanju. Naredili so poševno armirano betonsko ploščo z vložnimi opečnimi votlaki, jo prelili s katranom, prekrili z lepenko in posuli s peskom. Zamenjali so zunanja vrata in polkna, preostala okna in vrata pa popravili in prebarvali. Notranjost objekta so na novo ometali in prebelili. Uredili so kanalizacijo in razširili prostor pred stavbo. Tudi opremo in inventar so v celoti kupili nova.

Kljub prenovitvenim delom stavba ni imela niti statusa zavetišča, ker ni imela ločenih prostorov za prenočevanje. Njen tloris je bil 16,40 m krat 6,48 m. Premogla je namreč le kuhinjo (3,20 m krat 3,00 m)

Priprave za
obnovo koče

Prva obnova kočē

in obednico (5,50 m krat 5,00 m). V kotu slednje je bil nameščen enonadstropni pograd, na katerem so bila skupna ležišča za največ šestnajst oseb. Imela je še sobo za oskrbnika (3,20 m krat 3,00 m), dve shrambi in dve stranišči. Vodo so z ročno črpalko črpali iz vodnjaka, ki so ga že Italijani usposobili v kuhinji.

Za obnovo so porabili približno 50 m³ peska, ki so ga nadrobili na Črni prsti, in okrog 16.000 kg materiala, ki so ga prinesli iz Podbrda. Skupni stroški so znašali 2.040.709 dinarjev. Znesek je vključeval material, nabavljeno opremo, prehrano delavcev, delo zidarjev, delo in prenose materiala članov društva, prenos s konji in delo kuharice. Od tega je 162.194 dinarjev prispevalo društvo. Obnovi je namenilo celotni čisti dohodek zavetišča v letu 1960. Kljub gradbenim delom je bilo namreč odprto za obiskovalce od 10. junija do 10. septembra. Prva oskrbnica je bila Marica Anderle. V vpisno knjigo se je vpisalo 1107 planincev, 85 jih je v tem času tudi prenočilo.

Za obnovo postojanke je neprecenljiva sredstva prispevala tudi Tovarna volnenih izdelkov »Bača« Podbrdo. Posebej je bil obnovi naklonjen njen direktor Miro Juh.

Ocenili so tudi vrednost udarniškega dela, ki je znašalo 188.400 dinarjev. Člani so opravili 1698 prostovoljnih delovnih ur, mladina 247 in pionirji 82. Skoraj ni bilo domačina, ki ne bi vsaj z nekaj

udarniški urami pripomogel k obnovi. Tako so s skupnimi močmi opravili za tiste čase drzno dejanje, ki je odražalo iskreno ljubezen in zvestobo do domačih gora.

Neocenjeno je ostalo blagajniško in organizacijsko delo, saj teh ur ni štel nihče. Levji delež slednjih je z zagnanim delom, trdimi pogajanci in neupogljivo voljo opravil predsednik Ivan Anderle. Največja vrednota njegovih prizadevanj pa je bila v povezovanju in združevanju domačinov ter dvigu njihove naklonjenosti planinstvu, v spodbujanju mladih k prostovoljnim aktivnostim in usmerjanju vseh k skupnemu cilju. V obnovo je ogromno časa in naporov vložil tudi tajnik gradbenega odbora Janko Valentinčič. Obema se je PZS zahvalila s pisnima pohvalama.

Zaključek prve faze obnove postojanke na Črni prsti so s priložnostnim programom proslavili 4. septembra 1960. Ob tej priliki je prišlo na goro veliko planincev in predstavnikov PZS. V glavah vodstva društva pa so nemirne misli že dograjevale idejne načrte o nadgradnji in posodobitvi kočē, saj so se zavedali, da je zmogljivost premajhna.

Predsednik društva Ivan Anderle je poročilo o obnovi zaključil z besedami: »Vrednost našega dela pa ni le v tem, da smo kočē spet usposobili za obratovanje. Medtem ko smo mi kočē gradili, je tudi kočā nas gradila. V skupnem delu za isti cilj sta se razvijala tovarištvo in planinska zavest v naših članih.« ◉